

Εἶδομεν ἄνωτέρω, ὅτι ἡ κοινωνία στηρίζεται ὄχι μόνον ἐπὶ τῆς βίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν συναλλαγματικῶν πράξεων, καὶ ὅτι τὰς συναλλαγματικὰς πράξεις δὲν διέπει ἀπόλυτος καὶ ἀντικειμενικὴ, ἀλλὰ σχετικὴ καὶ ὑποκειμενικὴ ὠφελιμότης. Ἀπὸ ἐπιστημολογικῆς, λοιπόν, ἀπόψεως θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἰσχυρισθῶμεν, ὅτι ὅλαι αἱ γνῶμαι τῶν διαφόρων μελῶν μιᾶς κοινωνίας εἶναι ὄχι μόνον ἐξ ἴσου ὀρθαί, ἀλλὰ, ταυτοχρόνως, ἐξ ἴσου ἐσφαλμένα. Εἰς αὐτό, ἄλλωστε, τὸ λογικώτατον συμπέρασμα εἶχον ἤδη φθάσῃ οἱ ἀπὸ τὸν σκεπτικισμόν τοῦ Πρωταγόρου καὶ τοῦ Γοργίου προερχόμενοι σοφισταὶ Ξενιάδης ὁ Κορίνθιος καὶ Εὐθύδημος. Ἀπὸ τῆς ὡς ἄνω, λοιπόν, ἀπόψεως, τὰ μέλη μιᾶς κοινωνίας πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερα, ὅπως καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀπολύτου καὶ ἀντικειμενικῆς ἀληθείας ὅλα τὰ μέλη μιᾶς κοινωνίας δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἐλεύθερα. Ὁ δογματισμός, λοιπόν, τῆς ἀπολύτου καὶ ἀντικειμενικῆς ἀληθείας ὁδηγεῖ εἰς τὴν δουλείαν τῶν πολλῶν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ὀλίγων ἄνωτέρων, δηθθεν, πνευμάτων, ἐνῶ, τοῦναντίον, ὁ ἐπιστημολογικοκριτικὸς σκεπτικισμὸς ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐλευθερίαν ὅλων τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνίας. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως, λοιπόν, τοῦ ἐπιστημολογικοῦ μας φιλελευθερισμοῦ, ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας εἶναι ὑποκειμενικῆς καὶ κοινωνικῆς φύσεως καὶ οὐχὶ ἀντικειμενικῆς καί, κατὰ συνέπειαν, μεταφυσικῆς. Εἶναι μία σχετικὴ ἐλευθερία, ὅπως ὅλως σχετικαὶ εἶναι καὶ αἱ γνωσιολογικαὶ βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται. Ἐνῶ, τοῦναντίον, ἡ ἐλευθερία τῶν δογματικῶν τῆς ἀπολυταρχίας καὶ τοῦ δικτατορισμοῦ εἶναι μία ἀπόλυτος ἐλευθερία ἢ, μᾶλλον, ἀνθαιρεσία τῶν ὀλίγων ἄνωτέρων, δηθθεν, πνευμάτων, ὅπως ὅλως ἀπόλυτοι καὶ ἀντικειμενικαὶ εἶναι καὶ αἱ γνωσιολογικαὶ βάσεις

ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται πρὸς ἐκβιασμόν καὶ ἐκμετάλλευσιν τῶν δῆθεν ἀποτυχημένων συγκοινωνῶν των.

Δυστυχῶς, δὲν δυνάμεθα νὰ γνωρίζωμεν θετικῶ τῷ τρόπῳ κατὰ πόσον καὶ εἰς ποῖον βαθμὸν οἱ ἄνθρωποι εἶναι φύσει ἐλεύθεροι ἢ δοῦλοι. Ἄλλὰ γνωρίζομεν, τοῦλάχιστον, ὅτι, οἱ ἄνθρωποι, γενικῶς, εὐθύς ὡς ἤθελον ἀποκτήσῃ τὴν ἀπαιτουμένην πνευματικὴν καὶ σωματικὴν δύναμιν, τείνουσιν πάντοτε πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας τῶν πάσῃ θυσίᾳ, ὅπως ἀκάθεκτα μερικὰ ἔντομα ὀπίπτονται εἰς τὸ φῶς τῆς νυκτὸς καὶ μὲ κίνδυνον ἀκόμη γὰ ἐξοντωθοῦν. Φαίνεται, λοιπόν, ὅτι ἡ ἐλευθερία ὑπάρχει «δυνάμει» εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ δὴ, ὄχι μόνον μὲ τὴν ἀριστοτέλειον σημασίαν τῆς λέξεως «δυνάμει», ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν κυρίαν. «Διὰ τοῦ δικαίου τῆς φύσεως, λέγει ὁ Σπινόζα εἰς τὴν Ἑπιτομὴν τῆς Πολιτικῆς του Πραγματείας» (Κεφ. ΙΙ/ΙΥ), ἐννοῶ αὐτοὺς τούτους τοὺς νόμους ἢ κανόνας τῆς φύσεως, κατὰ τοὺς ὁποίους τελεῖται τὸ πᾶν· δηλαδή, αὐτὴν ταύτην τὴν δύναμιν τῆς φύσεως. Δι' αὐτὸ δὲ εἰς ἅσασαν τὴν φύσιν καὶ, κατὰ συνέπειαν, καὶ εἰς ἕκαστον ἄτομον, τὸ φυσικὸν δίκαιον ἔχει ἕκτασιν, ὅσην καὶ ἡ δύναμις. Ὅ,τι δὴποτε, λοιπόν, ὁ ἄνθρωπος δυνάμει τοῦ φυσικοῦ τούτου νόμου διαπράττει, ἐνεργεῖ τοῦτο δι' ἑνὸς ἀπολύτου φυσικοῦ δικαίου. Τὸ δὲ ἐπὶ τῆς φύσεως δικαίωμα αὐτοῦ εἶναι ἴσον μὲ τὸ μέτρον τῆς δυνάμεώς του». «Ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας μας, λέγει ὁ Λώκ, ἐξικνεῖται μέχρι τῆς δυνάμεως καὶ οὐχὶ περαιτέρω».

Μήπως, ἄλλωστε, χάριν τῆς μαγικῆς αὐτῆς καὶ γοητευτικῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας δὲν διεπράχθησαν τὰ μεγαλύτερα κακουργήματα, ὡς καὶ τὰ μεγαλύτερα ἀγαθουργήματα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος; «Ἐλευθερία, Ἐλευθερία, πόσα ἐγκλήματα δὲν διεπράχθησαν ἐν ὀνόματί σου». Ἄλλὰ «μόνον ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐλευθερία,

λέγει ὁ Ρουσσώ, δημιουργοῦν μεγάλους ἀνθρώπους, ἡ ἀδυναμία καὶ ἡ δουλεία ἐδημιούργησαν μόνον κακούς». Χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι, ὅτι ὁ καλλίτερος ὕμνος πρὸς τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὴν γαλλικὴν λογοτεχνίαν εἶναι τὸ ἀριστούργημα τοῦ ἐκ μητρὸς Ἑλληνοῦ ἐκείνου διασήμου ποιητοῦ Α. Σενιέ, τοῦ ὁποίου, ὡς γνωστόν, ἡ κεφαλὴ ἔπεσεν ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἐλευθερίας τῆς μεγάλης καὶ ἐνδόξου Ἐπαναστάσεως.

Ποῖον, ἄλλωστε, ὑπῆρξε καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι τὸ κυριώτερον παρόρμημα πρὸς τὸ τεράστιον αὐτὸ κίνημα τῆς νεωτέρας ἐποχῆς, τὸν σοσιαλισμόν; Ὁχι, βέβαια, ἡ ἐπιστημονικοφάνεια τῶν βάσεων αὐτοῦ, οὔτε αἱ ἠλιθιότητες καὶ αἱ ἀνακρίβειαι τοῦ ἴδρυτοῦ τοῦ δῆθεν ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ Μάρξ. Ὁ λαός, ἄλλωστε, δὲν δύναται, εὐτυχῶς, νὰ ἐννοήσῃ τὰς δῆθεν ἐπιστημονικὰς ἀληθείας τῶν ἀερολόγων ψευδο-ἐπιστημόνων.

«Δὲν θέλομεν, λέγει ὁ διάσημος Γάλλος σοσιαλιστῆς Ζωρές—ὁ ὁποῖος ἐπλήρωσε μὲ τὴν ζωὴν του τὸ κήρυγμα τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ πολέμου—νὰ ἐγκλείσωμεν τοὺς ἀνθρώπους εἰς στενὰ διαμερίσματα, ἠριθμημένα ἐκ τῶν προτέρων ὑπὸ τῆς κρατικῆς δυνάμεως. Δὲν εἴμεθα καταγοητευμένοι ἀπὸ τὸ ἰδεῶδες μιᾶς ἀνιαρᾶς καὶ ἀποπνικτικῆς διοργανώσεως. Ἐχομην καὶ ἡμεῖς ἐλευθέραν ψυχὴν. Αἰσθανόμεθα καὶ ἡμεῖς μέσα μας τὸ ἀνυπόφορον κάθε ἐξωτερικοῦ ἐξαναγκασμοῦ. Ἐὰν δὲ εἰς τὸ κοινωνικὸν καθεστώς, τὸ ὁποῖον ὄνειρευόμεθα, δὲν ἠθέλομεν ἀμέσως συναντήσῃ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀληθινὴν, τὴν πλήρη, τὴν ζωντανὴν ἐλευθερίαν, ἐὰν δὲν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ βαδίζωμεν καὶ νὰ ἄδωμεν καί, προσέτι, νὰ παραληρωῶμεν ὑπὸ τὸν οὐρανόν, νὰ ἀναπνέωμεν τὰς ἐλευθέρας πνοὰς καὶ νὰ συλλέγωμεν τὰ ἄνθη τῆς τύχης, τότε θὰ ὀπισθοδρο-

μούσαμεν πρὸς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν, παρ' ὅλας τὰς ἀταξίας, ἀδικίας καὶ καταπιέσεις της. Κάλλιον ἢ ἐρημία μὲ ὄλους τοὺς κινδύνους της, παρὰ ὃ κοινωνικὸς καταναγκασμός. Κάλλιον ἢ ἀναρχία, παρὰ οἰοσδήποτε δεσποτισμός». «Ἐὰν ὁ σοσιαλισμός, λέγει ἓνας ἄλλος σύγχρονος διάσημος Γάλλος σοσιαλιστής, ἐστέρει τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐλευθερίας των, ὡς διατείνονται οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ, τότε τόσον τὸ χειρότερον διὰ τὸν σοσιαλισμόν, θὰ ἔπρεπε νὰ καταδικασθῇ ἀποφασιστικῶς καὶ νὰ ἐγκαταλειφθῇ».

Δυστυχῶς, ὅμως, σήμερον ὁ σοσιαλισμὸς κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ ἐπὶ τῶν ἀδυνατωτέρων κρίκων τῆς ἀνθρωπίνης ἀλύσεως, εἰς τὰς κοινωνίας δηλ. ἐκείνας, ὅπου ἐξηκολούθουν νὰ ὑφίστανται οἱ πλέον πρωτόγονοι οἰκονομικοπολιτικοὶ θεσμοὶ καί, κατὰ συνέπειαν, ὅπου ἡ ἐλευθερία ὄχι μόνον ἦτο ἀνύπαρκτος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔτυχέ ποτε εἰς τὸ παρελθὸν νὰ δοκιμάσωσιν αὐτήν. Εἶναι, λοιπόν, ὅλως φυσικόν, ὅτι ἐθραύσθησαν κατὰ πρῶτον αὐτοὶ οἱ ἀδυνατώτεροι κρίκοι τῆς ἀλύσεως καὶ παραμένουν εἰσέτι τεθραυσμένοι.

Πρέπει πρῶτον νὰ γίνῃ κανεὶς ἐλεύθερος, λέγει ἓνας διάσημος Ἄγγλος φιλόσοφος τῆς νεωτέρας ἐποχῆς, διὰ νὰ ἐννοήσῃ τὴν σημασίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ δυνηθῇ νὰ κάμῃ ὀρθὴν χρῆσιν αὐτῆς. Ἀπὸ λαούς, λοιπόν, οἱ ὅποιοι ποτὲ δὲν ὑπῆρξαν ἐλεύθεροι δὲν πρέπει ν' ἀναμένωμεν ὀρθὴν ἀντίληψιν τῆς ἐλευθερίας, ὡς ἐπίσης καὶ ταχείαν ἀπόκτησιν αὐτῆς.

Οἱ Γάλλοι σοσιαλισταί, οἱ ὅποιοι ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι σοσιαλισταὶ τῆς ὑψηλίου, διαβλέπουν ἤδη τὰς ὑφισταμένας ἀντινομίας μεταξὺ τῆς σοσιαλιστικῆς ἰδεολογίας καὶ τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁδὸν τῆς ὁποίας οἱ πρόγονοὶ των ἐπότισαν μὲ ἄφθονον αἷμα. Εἶναι, λοι-

πόν, ἀρκετὰ πολιτισμένοι, ὥστε ἀπὸ τοῦδε νὰ μᾶς διακηρύσσουν, ὅτι εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ δι' αὐτοὺς σήμερον κοινὴ λεωφόρος τῆς σοσιαλιστικῆς ἰδεολογίας καὶ τῆς ἐλευθερίας θὰ ἐδιχάζετο, δὲν θὰ ἠσθάνοντο οὐδένα «ἠράκλειον» δισταγμὸν ὡς πρὸς τὴν προτίμησιν τῆς πλήρους πόνων καὶ ἰδρωῶτος ὁδοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Ὅλα αὐτὰ ὅμως εἶναι μόνον πομφόλυγες πλήρεις αἰσθηματολογιῶν. Δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἡ ἐλευθερία, κατὰ τὸν διάσημον θετικὸν φιλόσοφον A. Comte, δὲν εἶναι τι θετικὸν καὶ ἀπτόν, ἀλλὰ κάτι τὸ ἀρνητικόν. Ἡ ἐλευθερία, ἄλλωστε, δὲν εἶναι κοινωνικός τις θεσμὸς ὡς π. χ. ὁ γάμος, ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας κ.τ.λ., ἀλλ' ἓνας θεσμὸς ἀρνητικὸς, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος ἀρνεῖται κάθε περιορισμὸν τῆς ἀτομικῆς του θελήσεως. Ἡ ἐλευθερία εἶναι ἓν κενὸν δοχεῖον, τὸ ὁποῖον δύναται τις νὰ πληρώσῃ μὲ οἷονδῆποτε ῥευστόν. Ὑπάρχουν ὅμως δοχεῖα, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται νὰ πληρωθοῦν παρὰ μόνον μὲ ὠρισμένα ὑγρά, ἄλλως ἢ θὰ κατεστρέφοντο ἢ θὰ κατέστρεφον ἢ θὰ ἠλλοίωνον αὐτὴν τὴν ἰδίαν οὐσίαν, μὲ τὴν ὁποίαν εἶναι πεπληρωμένα. Τί εἶδους ὅμως δοχεῖον εἶναι ἡ ἐλευθερία καὶ μὲ ποῖα ὠρισμένα ὑγρά δύναται νὰ πληρωθῇ :

Ἡ ὑπόθεσις μὲν οὖν τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας, λέγει ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὰ Πολιτικά του (1317 α40, πρβλ. ἐπίσης Ἠθικ. 1131 α28), ἐλευθερία· τοῦτο γὰρ λέγειν εἰώθασιν, ὡς ἐν μόνῃ τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ μετέχοντας ἐλευθερίας· τοῦτο γὰρ στοχάζεσθαι φασὶ πᾶσαν δημοκρατίαν. Ἐλευθερίας δὲ ἐν μὲν τὸ ἐν μέρει ἄρχεσθαι καὶ ἄρχειν. Καὶ γὰρ τὸ δίκαιον τὸ δημοτικὸν τὸ ἴσον ἔχειν κατ' ἀριθμὸν ἀλλὰ μὴ κατ' ἀξίαν, τούτου δ' ὄντος τοῦ δικαίου τὸ πλῆθος ἀναγκαῖον εἶναι κύριον, καὶ ὅτι ἂν δόξῃ τοῖς πλείοσι, τοῦτ' εἶναι καὶ τέλος καὶ τοῦτ' εἶναι τὸ δίκαιον.

φασὶ γὰρ δεῖν ἴσον ἔχειν ἕκαστον τῶν πολιτῶν· ὥστε ἐν ταῖς δημοκρατίαις συμβαίνει κυριωτέρους εἶναι τοὺς ἀπόρους τῶν εὐπόρων· πλείους γάρ εἰσι, κύριον δὲ τὸ τοῖς πλείοσι δόξαν. Ἐν μὲν οὖν τῆς ἐλευθερίας σημεῖον τοῦτο, ὃν τίθενται πάντες οἱ δημοκρατικοὶ τῆς πολιτείας ὅρον. Ἐν δὲ τῷ ζῆν ὡς βούλεται τις· τοῦτο γὰρ τῆς ἐλευθερίας ἔργον εἶναι φασιν, εἴπερ τοῦ δούλου ὄντος τὸ ζῆν μὴ ὡς βούλεται. Τῆς μὲν οὖν δημοκρατίας ὅρος οὗτος δεύτερος, ἐντεῦθεν δ' ἐλήλυθε τὸ μὴ ἄρχεσθαι, μάλιστα μὲν ὑπὸ μηδενός, εἰ δὲ μή, κατὰ μέρος. Καὶ συμβάλλεται ταύτη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τὴν κατὰ τὸ ἴσον».

Ἐάν, λοιπόν, τῷ ὄντι ἡ «ὑπόθεσις», ὁ σκοπὸς κάθε δημοκρατικῆς πολιτείας εἶναι ἡ ἐλευθερία, καθὼς μᾶς λέγει ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ μετέπειτα πολιτικοὶ φιλόσοφοι, τότε ἀπὸ μίαν ἐπιστημολογικὴν ἐξέτασιν τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας θὰ ἠδύνατο κανεῖς νὰ μάθῃ τι ἀκριβῶς εἶναι καὶ ὁ ἀρνητικὸς θεσμὸς τῆς ἐλευθερίας. Διότι, ἐὰν ὅλαι αἱ ἀξίαι εἶναι ὑποκειμενικῆς φύσεως, τότε πῶς εἶναι δυνατὴ ἡ κοινωνικὴ συμβίωσις τῶν ἀνθρώπων, δηλαδή ὁ συσχετισμὸς αὐτῶν ἄνευ ἐκβιασμοῦ μέρους ἐξ αὐτῶν.

Ἡ δημοκρατία ἔγκειται, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν κατὰ πλειονοψηφίαν λῆψιν ὠρισμένων ἀποφάσεων, κατόπιν κοινῆς βουλήσεως ὅλων τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας (ἄμεσος δημοκρατία) ἢ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν (ἔμμεσος δημοκρατία). Ἐννοεῖται, ἡ πλειοψηφία δι' ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ψήφων ἔχει κάτι τὸ ἐκβιαστικὸν διὰ τὴν μειοψηφίαν, ἀλλά, δυστυχῶς, δὲν ὑπάρχει ἄλλο πρακτικώτερον μέσον πρὸς λῆψιν ὠρισμένων ἀποφάσεων, διὰ τῶν ὁποίων τὸ σύνολον τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνίας θὰ ἐδεσμεύετο.

Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι, διὰ τὸν Ἀριστοτέλη, εἰς κάθε συναλλαγματικὴν πράξιν τὸ κέρδος ἑνὸς ἀντιστοιχεῖ πρὸς

κάποιαν ἀπώλειαν ἐνὸς ἄλλου καί, κατὰ συνέπειαν, διὰ τὴν ὑπάρξην κάποια ἰσότης, κάποια δικαιοσύνη, θὰ ἔπρεπεν εἰς κάθε συναλλαγματικὴν πράξιν αἱ ἀνύπαρκτοι ἀντικειμενικαὶ ἀξίαι τῶν ἀνταλλάσσομένων ἀγαθῶν νὰ ἐξισώνωνται ἀναμεταξύ των. Εἰς τὴν ἐξίσωσιν, λοιπόν, τῶν ἀξιῶν ἔγκειται ἡ ἰσότης καί, συνεπῶς, ἡ δικαιοσύνη κάθε συναλλαγματικῆς πράξεως. Αἱ ἀντικειμενικαὶ ὅμως ἀξίαι, διὰ τὸν Σταγυρίτην, ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὰς νομισματικὰς ἀξίας αὐτῶν, δηλαδή ἀπὸ τὸ ἀριθμητικὸν ποσὸν ὠρισμένης νομισματικῆς μονάδος, ἡ ὁποία, ὡς ἄλλωστε ὁ ἴδιος μᾶς λέγει, ἐκαλεῖτο «νόμισμα», ἐπειδὴ δὲν ἦτο κάτι τὸ «φύσει», ἀλλὰ «νόμῳ» καὶ «κατὰ συνθήκην» καθιερωθὲν ὑπ' αὐτῶν τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας (Ἰδε : Ἡθ. Νικ. 1133 α29, 20, β10: «ὑπάλλαγμα τῆς χρείας κατὰ συνθήκην ὑπὲρ τῆς μελλούσης ἀλλαγῆς οἷον, ἐγγυητῆς, ἐγένετο μεταβολῆς χάριν». Πολ. 1257 β 10 : «τὸ νόμισμα νόμος παντάπασι, φύσει δ' οὐθέν»). Αἴφνης, ὅμως, ὅταν ὁ δογματικὸς φιλόσοφος τῆς ἀπολύτου ἀληθείας καὶ τῶν ἀπολύτων ἐπιστημονικῶν ἐξισώσεων ἔρχεται εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἐρυθρᾶς δημοκρατικῆς ἰσότητος, ἐξανίσταται ὡς ἐξεγείρεται ταῦρος πρὸ ἐρυθροχρώμου μορμολυκείου. Τὸ δημοκρατικὸν δίκαιον—μᾶς λέγει μὲ κάποιαν περιφρόνησιν—εἶναι ὄχι τὸ ἴσον «κατ' ἀξίαν», ἀλλὰ τὸ ἴσον «κατ' ἀριθμὸν», λησμονῶν, ὡς φαίνεται, ὅτι εἰς ἄλλα ἔργα του ἐξηγεῖ τὴν ἀξίαν μὲ τὰς τιμὰς καί, κατὰ συνέπειαν, μὲ τὸν ἀριθμὸν (Ἰδε: Ἡθ. Νικ. 1119 β26, 1164 β4). Τὸ ἴσον κατ' ἀξίαν, λοιπόν, ἐνταῦθα εἶναι κάτι τὸ ἀντίθετον τοῦ ἴσου κατ' ἀριθμὸν καὶ φαίνεται νὰ ἔχη τὴν σημασίαν τοῦ «κατ' ἀρετήν» (Ἰδε : Πολιτ. 1278 α20, 1301 β30, 1282 β27 κτλ.). Ἐὰν δὲ τὸ δημοκρατικὸν δίκαιον εἶναι τὸ ἴσον κατ' ἀριθμὸν καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν ἀριστοκρατικὴν «ἀρετήν», ἀναγκαίῳ τῷ τρόπῳ τὸ πλῆθος πρέπει νὰ εἶναι καὶ τὸ κύριον, καὶ ὅτι δήποτε

ἤθελε φανῆ ὡς ὀρθὸν εἰς τὴν ὑποκειμενικὴν ἀντίληψιν τῆς πλειοψηφίας, τοῦτο εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς καὶ τὸ δίκαιον ἐπίσης τῆς δημοκρατίας. Πρέπει, λοιπόν, ἕκαστος τῶν πολιτῶν μιᾶς δημοκρατίας νὰ ἔχη ὄχι μόνον ἴσα δικαιώματα, ἀλλὰ καὶ ἴσα ἀγαθὰ· «ὥστε ἐν ταῖς δημοκρατίαις συμβαίνει κυριώτερος εἶναι τοὺς ἀπόρους τῶν εὐπόρων· πλείους γάρ εἰσι, κύριον δὲ τὸ τοῖς πλείοσι δόξαν».

Οὕτω, εἰς πᾶσαν συναλλαγματικὴν πράξιν ὁ δίκαιος κανὼν τῆς ἐξισώσεως τῶν ἀξιῶν τῶν ἀνταλλασσομένων ἀγαθῶν, δηλαδὴ τῶν τιμῶν καί, κατὰ συνέπειαν, ἢ κατ' ἀριθμὸν ἰσότητος, ἀπαιτεῖ ὅπως «ἴσον ἔχειν ἕκαστον τῶν (συναλλασσομένων) πολιτῶν». Σύμφωνα ὁμως μὲ τὸν ἴδιον δίκαιον κανόνα θὰ ἔπρεπε καὶ εἰς κάθε δημοκρατικὴν πολιτείαν «ἴσον ἔχειν ἕκαστον τῶν πολιτῶν». Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἀπόροι εἶναι περισσότεροι τῶν εὐπόρων—ὅπως καὶ τὸ κακὸν καὶ ἀτελὲς εἶναι περισσότερο ἀπὸ τὸ καλὸν καὶ τέλειον εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον ἐξ αἰτίας τῶν ἀπλήστων ἐπιθυμιῶν τοῦ ἀνθρωποκεντρισμοῦ τῶν ἀνθρώπων—διὰ τοῦτο θὰ ἔπρεπε ὅπως καὶ αὐτοὶ εἶναι οἱ κυριώτεροι παράγοντες εἰς πᾶσαν δημοκρατικὴν πολιτείαν.

Πρὸς θεοῦ ὁμως, αὐτὸ δὲν τὸ ἐπιτρέπει ἡ ἀριστοκρατικὴ μας συνείδησις. Πῶς, λοιπόν, δυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν τὸ δεύτερον τοῦτο λογικώτατον καὶ πρακτικώτατον συμπέρασμα τοῦ δικαίου τούτου ἀριστοτελείου κανόνος τῆς κατ' ἀριθμὸν ἰσότητος; Ἀπλούστατα, διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς «κατ' ἀριθμὸν ἰσότητος» μὲ τὴν «κατ' ἀξίαν ἰσότητα», ἣτις ἔχει ἐδῶ τὴν σημασίαν τῆς «κατ' ἀρετὴν» ἰσότητος. Ὅτι ἡ κατ' ἀρετὴν ἰσότης εἶναι ἐπίσης ὑποκειμενικῆς φύσεως, τοῦτο φαίνεται νὰ τὸ ἀγνοῇ ὁ φιλόσοφος τῆς ἀπολύτου ἀληθείας Ἀριστο-

τέλης, ἄν καὶ γνωρίζει καλῶς, ὅτι ἢ κατ' ἀρετὴν ἰσότης εἶναι ἀριστοκρατικῆς φύσεως. Διότι, ὅταν μᾶς λέγῃ, ὅτι ἕκαστος τῶν πολιτῶν πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ ἴσον κατ' ἀρετὴν, δὲν ἐγνοεῖ οἰκονομικὴν ἀρετὴν ἢ ἰκανότητα, ἀλλ' ἀπλῶς τὴν ἀριστοκρατικὴν ἀρετὴν. Εὐτυχῶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ζῷον «λογικόν», τὸ ὁποῖον χάριν τῆς ἰδιαιτέρας διαμορφώσεως τῶν φωνητικῶν αὐτοῦ ὀργάνων δύναται ν' ἀρθρώσῃ διαφόρους «κραυγὰς», διὰ τῶν ὁποίων ἐκφράζονται ἢ μᾶλλον «κραυγάνονται» αἱ διάφοροι ἐπιθυμίαι του.

Ἄλλωστε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἄριστοτέλης εἰς τὰ Τοπικά του μᾶς λέγει κατηγορηματικῶς (162 β27) ὅτι, ὁ «λογικὸς λόγος» δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ «ὁ ἐκ ψευδῶν ἐνδόξων δέ». «Καὶ ὁ κυκεῶν, λέγει ὁ Ἡράκλειτος, δίσταται μὴ κινούμενος». Ἄς ἀνακατέψωμεν, λοιπόν, τὸν κυκεῶνα τῶν ψευδῶν μας ὑποκειμενικῶν ἀντιλήψεων διὰ νὰ ἔχωμεν πάντοτε ἓνα κυκεῶνα «ἐκ ψευδῶν ἐνδόξων δέ».

Αὐτὸ ὅμως εἶναι λίαν διδακτικόν. Ὁ κανὼν τῆς συναλλαγματικῆς ἰσότητος, ὁ ὁποῖος προέρχεται ἀπὸ τὸ μέσον τῆς βίας διὰ τῆς ἐπικτάσεώς του ἐφ' ὅλων ἐν γένει τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, δὲν κατώρθωσε ν' ἀπολέσῃ τὴν ἐκβιαστικὴν αὐτοῦ ἰδιότητα. Διὰ τὸν Ἄριστοτέλη, ὡς καὶ δι' ὅλους ἐν γένει τοὺς ἰδεολόγους τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ πνεύματος καὶ σώματος τῆς ἀρχαιότητος, τὸ καθ' αὐτό οἰκονομικὸν κέρδος ἦτο ἐντελῶς ἄγνωστον, καθ' ὅσον κάθε κέρδος, εἴτε οἰκονομικόν, εἴτε μὴ οἰκονομικόν, εἶχε τὴν προέλευσίν του ἀπὸ τὴν βίαν καὶ ἀπὸ ὅλους ἐν γένει τοὺς συναφεῖς μὲ αὐτὴν θεσμούς: Τὸν πόλεμον, τὴν ληστείαν, τὴν καταδυνάστευσιν, τὴν δουλείαν, τὴν δικαίῳ κατοχὴν ἐφόρων γαιῶν κτλ. (1). Ἦτο,

(1) Ἴδε ὅσον ἀφορᾷ τὸν πόλεμον : Πολ. 1256 β23, 1265 β38.
Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δουλείαν : Πολιτ. 1256 α2, 1253 β6, 1253 β32,

λοιπόν, ὅπως φυσικὸν καὶ σύμφωνον μὲ ὄλους τοὺς ψυχολογικοὺς κανόνας, ὅτι οἱ ἀριστοκρατικοὶ αὐτοὶ ἐγκέφαλοι ἐξίσωνον τὸ ἄγνωστον τοῦτο δι' αὐτοὺς οἰκονομικὸν κέρδος μὲ τὸ γνωστὸν εἰς αὐτοὺς κέρδος τῆς βίας, καὶ ὡς λογικὸν συμπέρασμα ἔθετον εἰς ὅλας τὰς συναλλαγματικὰς πράξεις τὸν γενικὸν κανόνα τῆς κατ' ἀριθμὸν ἰσότητος. Αὐτοί, ἄλλωστε, ὄχι μόνον δὲν ἐνδιεφέροντο διὰ τὰς βαναύσους συναλλαγματικὰς πράξεις τῶν ἐμπόρων καὶ καπήλων τῆς ἐποχῆς των, ἀλλὰ καὶ ἔτρεφον, τοῦναντίον, κάποιαν ἀπέχθειαν πρὸς αὐτάς. Εἶναι, ἄλλωστε, πολὺ εὐκόλον νὰ εἶναι κανεὶς δίκαιος εἰς πράγματα, τὰ ὅποια δὲν θίγουν κανένα ἀτομικὸν αὐτοῦ δίκαιον.

Ὁ διάβολος ὁμως συνήθως συλλαμβάνεται ἀπὸ τὰ κέρατα! Ἐφοῦ ἡ δικαιοσύνη ἐγκείται εἰς τὴν ἰσότητα τῶν συναλλαγῶν, τότε ἡ ὑφισταμένη εἰς τὴν πραγματικότητα ἀνισότης εἶναι μία μεγάλη ἀδικία, τὴν ὅποιαν θὰ ἔπρεπεν ὅπως ἀντικαταστήσῃ τις μὲ τὴν ἰσότητα, δηλαδή μὲ τὴν δικαιοσύνην.

Κάθε «περιουσία» δὲν δύναται ἄλλως νὰ σχηματισθῇ παρὰ ἀπὸ τὰ οἰκονομικὰ κέρδη, ἀπὸ τὰ κέρδη ἢ, μᾶλλον, τὴν λείαν τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων τῆς βίας. Οἱ σοφοὶ ὅμως ἄνδρες τῆς ἀρχαιότητος δὲν εἶχον κατορθώσῃ εἰσέτι νὰ ἐννοήσωσι τὴν καθ' αὐτὸ οὐσίαν τοῦ οἰκονομικοῦ κέρδους, ἂν καὶ ἡ ἐμπειρία τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐργασίας εἶχεν ἤδη πρὸ πολλοῦ διδάξῃ εἰς αὐτοὺς τὴν τεραστίαν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ οἰκονομικοῦ κέρδους τῶν συναλλαγῶν καὶ τοῦ ἀντιοικονομικοῦ κέρδους τῶν διαφορῶν ἐπαγγελμάτων τῆς βίας.

Ἴδου ὁμως καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ διατύπωσις καὶ ἐφαρ-

1254 α8, 1255 β11, Ἑθικ. Νικ. 1161 β4, Ἑθικ. Εὐδ. 1241 β23.

*Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ληστείαν : Πολιτ. 1256 α36, 1338 β23, 1256 β1.

μογή τοῦ κανόνος τῆς ἰσότητος ἐπὶ τῶν συναλλαγματικῶν πράξεων, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀναφέρει ὁ Ἄριστοτέλης καὶ τὴν ὁποίαν συναντῶμεν ἐπίσης «δυνάμει» καὶ εἰς τοὺς Νόμους τοῦ Πλάτωνος (Νόμοι, Υἱ/757 Β). Σύμφωνα μὲ τὸν ἐξισωτικὸν τοῦτον κανόνα, κάθε οἰκονομικὸν κέρδος ἀντιστοιχεῖ πρὸς κάποιαν ἀπώλειαν ἐνὸς ἄλλου. Δὲν δύναται, λοιπόν, νὰ εἶναι παρὰ μία καθαρὰ, μία κατ' ἐξοχὴν ἀδικία, τὴν ὁποίαν θὰ ἔπρεπεν ὅπως ἐκ νέου ἐξισώσῃ κανεὶς μὲ τὴν πλέον καταφανῆ εἰς τὰ ὄμματα τῶν κοινῶν ἀνθρώπων ἀδικίαν τῶν διαφόρων ἐπαγγελμάτων τῆς βίας.

Μέχρι σήμερον ὁ ἄνθρωπος ἐθεωρήθη ὡς ὀργανοποιόν, πολιτικόν, κοινωνικόν κτλ. ζῶον, κανεὶς ὅμως ποτὲ δὲν ἐφαντάσθη ὅτι ὁ ἄνθρωπος τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἀπολύτων ἐπιστημονικῶν ἀληθειῶν δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἐν κατ' ἐξοχὴν «ἐξισωτικόν» ζῶον. Ἡ μανία τῆς ἐξισώσεως εἶναι εἰς τὸ αἷμα παντὸς ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, ὡς καὶ τὸ ἴδιον αἷμα παντὸς ὀργανισμοῦ τῆς φύσεως, κατὰ τὴν «ἐξισωτικὴν» ἐπιστήμην τῆς φυσιολογίας, δὲν φαίνεται νὰ διέπεται ἀπὸ ἄλλο τι παρὰ ἀπὸ τὸν κανόνα αὐτὸν τῆς ἐξισώσεως.

Ἄφοῦ ὅμως κάθε περιουσία δὲν δύναται ἄλλως νὰ σχηματισθῆ παρὰ ἀπὸ τὰ οἰκονομικὰ κέρδη, ἅτινα ἤδη ἔχουν ἐξισωθῆ μὲ τὰς λείας, τότε βεβαίως καὶ αἱ μεγάλα περιουσίαι τῶν εὐπόρων δὲν δύνανται ἄλλως νὰ σχηματισθῶσι παρὰ ἀπὸ τὰ μεγάλα, ἢ μικρὰ καὶ πολλὰ οἰκονομικὰ κέρδη καί, κατὰ συνέπειαν, δεόν νὰ θεωρηθῶσιν ὡς σωροὶ ἀδικιῶν πλήρων, μεγάλων. Ἡ ἀπαίτησις, λοιπόν, τοῦ ὀκνηροῦ πλήθους : «φασὶ γὰρ δεῖν ἴσον ἔχειν ἕκαστον τῶν πολιτῶν», εἶναι ὄχι μόνον καθ' ὅλους τοὺς ἐπιστημονικούς κανόνας τῆς ἀριστοτελείου ἠθικῆς δικαία, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλους τοὺς συλλογιστικούς κανόνας τῶν Ἄνα-

λυτικῶν Προτέρων' καὶ 'Υστέρων', τῶν 'Κατηγοριῶν' καὶ τῶν 'Τοπικῶν', ἢ πλέον λογικὴ καὶ ἀνθρωπίνη ἀπαιτήσεις.

Ἐπειτα, διατι καὶ αὐτὸ τὸ ὀκνηρὸν πλῆθος νὰ μὴ ἐκμεταλλευθῆ πρὸς ὄφελός του τὸ σύνολον τῆς κοινωvίας καί, μάλιστα, μὲ τὰ πνευματικὰ ὄπλα τῶν ἀριστοκρατῶν τῆς βίας; Μήπως καὶ οἱ ἀριστοκράται ἀνέκαθεν, καὶ δὴ μέχρι τῆς ἐγκαθιδρύσεως τῆς δημοκρατίας, δὲν ἔκαμνον τὸ αὐτό; Μήπως καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ ὁποῖος δὲν ἦτο ἀριστοκρατικῆς προελεύσεως, δὲν μᾶς λέγει μὲ τὸν πλέον φυσικὸν τρόπον: «ἔτι μὲν οὖν τῆς ἐλευθερίας σημεῖον τοῦτο, ὅν τίθενται πάντες οἱ δημοτικοὶ τῆς πολιτείας ὄρον, ἐν δὲ τὸ ζῆν ὡς βούλεται τις τοῦτο γὰρ τῆς ἐλευθερίας ἔργον εἶναι φασιν, εἴπερ τοῦ δούλου ὄντος τὸ ζῆν μὴ ὡς βούλεται»; Ἡ μήπως οἱ ἀριστοκράται τῆς ἀρχαιότητος, διὰ τοὺς ὁποίους κάθε ἐργασία ἦτο βάνανσος, μηδὲ καὶ τῆς τοῦ καλλιτέχνου ἐξαιρουμένης (τοῦ γλύπτου, τοῦ μουσικοῦ κλπ.), ἦσαν ὀλιγώτερον ὀκνηροὶ ἀπὸ τὸν ὀκνηρὸν ἐν ταύτῳ βάνανσον ὄχλον;

Δὲν βλέπομεν, λοιπόν, τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον καὶ τὸ πλῆθος νὰ μὴ μεταχειρισθῆ τώρα τὴν πλειοψηφικὴν του ἰσχὺν ἢ, μᾶλλον, τὴν βίαν πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν εὐπόρων. *Chacun à son tour*. Τώρα δὲ μὲ τὴν δημοκρατίαν ἦλθε καὶ ἡ σειρά τῶν ἀπόρων, ὡς προηγουμένως μὲ τὰ διάφορα ἀριστοκρατικὰ καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀπολυταρχικὰ πολιτεύματα ἦτο ἡ σειρά τῶν εὐπόρων ἀριστοκρατῶν. Ἡ μήπως θὰ ἔπρεπεν, ἀντιδραστικῶς τῷ τρόπῳ, νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰ παλαιὰ καὶ ἀρχέγονα ἐκμεταλλευτικὰ καὶ ἀπολυταρχικὰ πολιτεύματα, καὶ δὴ ὑπὸ τὴν μετημφιεσμένην μορφήν τῆς δικτατορίας τῶν δῆθεν μεγάλων ἀνδρῶν;

”Οχι. Ἡ ἀνθρωπότης πρέπει πάντοτε νὰ βαδίζῃ πρὸς τὰ ἔμπρῳς, καὶ ἂν ἀκόμη ἢ ἐλικοειδῆς αὕτη στενωπὸς τῆς προόδου διέρχεται δι’ ἀναριθμῆτων καὶ ἀνυπερβλήτων δυσκολιῶν. «Εἰ οὐ δύναται τοῦτο παρελθεῖν, ἔαν μὴ αὐτὸ πῶ, γεννηθῆτω τὸ θέλημά σου». Δυστυχῶς δέ, αὐτὸ τὸ ποτήριον τοῦ σοσιαλισμοῦ ὅλοι οἱ λαοὶ θὰ τὸ πίνουν μίαν ἡμέραν. Καλλίτερον, λοιπόν, εἶναι οἱ ἀνθρωποι τῆς σκέψεως νὰ προετοιμάσουν ἐκ τῶν προτέρων τὸν λαόν, ὅπως πίνων αὐτὸ ὑποστῆ μίαν ὅσον τὸ δυνατὸν μικροτέραν βλάβην.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι τὰ παθήματα ὑπῆρξαν πάντοτε τὰ καλλίτερα μαθήματα διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ὅτι διὰ τῆς βίας εἶναι ἀδύνατον νὰ κάμῃ κανεὶς τοὺς συνανθρώπους του νὰ ἐπανακάμψουν ἀπὸ τὴν ὁδόν, ἥτις ἄγει αὐτοὺς εἰς τὴν δυστυχίαν. Ἐναπομένει, λοιπόν, ὡς τὸ μόνον καὶ μοναδικὸν μέσον: τὸ τῆς πειθοῦς, διὰ τῆς ὁποίας θὰ ἠδύνατό τις νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πραγματικῆς ἀληθείας, δηλαδή τῆς σχετικῆς καὶ ὑποκειμενικῆς καὶ οὐχὶ τῆς ἀπολύτου ἀληθείας. Ἄλλωστε, τὸ πλῆθος ποτὲ δὲν ὑπῆρξεν ἱκανὸν μόνον του νὰ ἐκλέξῃ οἵανδήποτε ὁδόν. Τοῦναντίον, πάντοτε εἶναι ἔρμαιον τῆς πειθοῦς τῶν δημαγωγῶν του. Τὴν δόξαν τῶν δημαγωγῶν ἀκολουθεῖ πάντοτε ἢ πίστις τοῦ πλήθους, «πίστει δὲ ἀκολουθεῖ τὸ πεπεῖσθαι, πειθοῖ δὲ λόγος».

Θὰ ἔπρεπε, λοιπόν, ν’ ἀντικαταστήσῃ τις τὴν ἀντικοινωνικὴν αὐτὴν δόξαν τῶν δημαγωγῶν μὲ μίαν ἄλλην, ἥτις θὰ ἦτο ὀλιγώτερον ἀντικοινωνικὴ καὶ, κατὰ συνέπειαν, ὀλιγώτερον ἐσφαλμένη.

Ἡ δόξα τῶν δημαγωγῶν ἢ ~~σοσιαλιστῶν~~, στηρίζεται ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἐπὶ τῆς δόξης τῶν ἀριστοκρατῶν

τῆς βίας. Τὴν βίαν ταύτην οἱ πνευματικοὶ ἄρχηγοὶ τῶν ἀριστοκρατῶν κατώρθωσαν ἢ ἀναπτύξωσι καὶ τελικῶς διατυπώσωσιν ὑπὸ τὴν ἐπιστημονικὴν μορφήν τῆς ἀπολύτου ἀληθείας τοῦ ἐξισωτικοῦ κανόνος τῶν συναλλαγματικῶν ἀξιῶν. Τὴν στιγμὴν ὅμως καθ' ἣν οὐδεμία ἀπόλυτος ἀλήθεια ὑφίσταται διὰ τοὺς θνητούς, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν εἰς κάθε συναλλαγματικὴν πράξιν οὐδεμία ἐξισώσεις ἀντικειμενικῶν ἀξιῶν πραγματοποιεῖται, ἀλλ' ἀπλῶς ἀνταλλαγὴ ὑποκειμενικῶν ἀξιῶν μὲ ἀποτέλεσμα τὴν ἐκατέρωθεν ἐπαύξησιν αὐτῶν, τότε ὁ δημοκρατικὸς θεσμὸς ὄχι μόνον μεταβάλλεται εἰς τὸν καθ' αὐτὸ φιλελεύθερον θεσμόν τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ καὶ τελικῶς φαίνεται ἢ ἀντικαθιστᾶ κάθε ἀριστοκρατικὸν καὶ ἀπολυταρχικὸν τοιοῦτον τῆς βίας.

Διότι, ἐὰν ὁ συναλλασσόμενος τότε μόνον, τῷ ὄντι, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπαυξήσῃ τὸ ὑποκειμενικὸν αὐτοῦ ὄφελος, ὅταν θὰ ἐπηύξανε προηγουμένως διὰ τοῦ προσφερομένου αὐτοῦ ἀγαθοῦ τὸ ὑποκειμενικὸν ὄφελος τοῦ μετ' αὐτοῦ συναλλομένου, τότε ὅλαι αἱ ἱερεμιάδες τῶν σοσιαλιστῶν προφητῶν διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἀπόρων ὑπὸ τῶν εὐπόρων ἤθελον τελικῶς σιγήσῃ.

Ὁ «οἰκονομικὸς ἄνθρωπος» τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ Α. Σμιθ ὑφίσταται, ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ οἰκονομικὸς αὐτὸς ἄνθρωπος—ὁ ὁποῖος, ὡς εἶναι ὅλως φυσικὸν καὶ λογικόν, μόνον ἑαυτὸν ἀγαπᾶ καὶ περιποιεῖται—εἶναι ὑποχρεωμένος ἢ ἀγαπήσῃ καὶ περιποιηθῆ προηγουμένως ὅλας τὰς ἐπιθυμίας τῶν συνανθρώπων του, ἀπὸ τὰς πλέον ἀνηθίκους καὶ ἀνθυγιεινάς μέχρι τῶν πλέον ἠθικῶν καὶ ὑγιεινῶν, ὑπὸ τὴν ἀναπόδραστον ποινὴν ἢ τῆς αὐτοκαταδίκης του εἰς τὴν πείναν, ἢ τῆς ἐγκαταλείψεως κάθε συναλλαγματικῆς κοινωνίας καὶ τῆς ἐκλογῆς μιᾶς ζωῆς κατὰ πολὺ χειροτέρας τῆς τοῦ Ῥοβινσῶνος.

Ὁ πρῶτος, λοιπόν, κανὼν κάθε συναλλαγματικῆς κοινωνίας δὲν εἶναι ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἱκανοποιήσεως τῶν ἀτομικῶν μας ἐπιθυμιῶν, ἀλλὰ τῶν ἐπιθυμιῶν τῶν μεθ' ἡμῶν συναλλασσομένων. «Μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἑτέρου», λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὴν πρώτην του πρὸς τοὺς τότε ὑπερπολιτισμένους Κορινθίους ἐπιστολήν. «Μηδεὶς τὴν ἑαυτοῦ ἐπιθυμίαν ζητεῖτω, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἑτέρου», εἶναι ἐπίσης ὁ πρῶτος κανὼν κάθε συναλλαγματικῆς κοινωνίας.

Ἐάν, λοιπόν, ἡ βία ἀποκλείεται ἀπὸ κάθε ἐκουσίαν συναλλαγματικὴν πράξιν, τὸ μόνον δὲ οἰκονομικὸν καὶ ἀνθρωπιστικὸν μέσον τῆς ἐπικοινωνίας τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνίας ἀναμεταξύ των, ὡς καὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνιῶν εἶναι ἡ ἀνταλλαγὴ τῶν ὑλικῶν καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μηχανισμοῦ τῶν συναλλαγματικῶν πράξεων, τότε καὶ τὸ μόνον κατάλληλον, φιλειρηνικόν, οἰκονομικὸν καὶ ἀνθρωπιστικὸν πολίτευμα πρέπει νὰ εἶναι ἡ φιλελεύθερος δημοκρατία, μόνον δ' αὐτῆς ὄπλον ἢ πειθὼ καὶ οὐχὶ ὁ ἐκβιασμὸς τῆς συνειδήσεως τῆς ἀλλαφρονούσης μειοψηφίας.

Εἶδομεν ἀνωτέρω, ὅτι οἱ ἄνθρωποι δὲν δύνανται νὰ κατέχουν τὴν ἀπόλυτον καὶ ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν, ἐπίσης δὲ ὅτι ἀπόλυτος καὶ ἀντικειμενικὴ ὠφελιμότης δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ διὰ τοὺς θνητούς. Ἐάν, λοιπόν, οἱ ἄνθρωποι κατέχωσι μόνον σχετικὰς καὶ ὑποκειμενικὰς ἀληθείας, καί, κατὰ συνέπειαν, κάθε ὠφελιμότης εἶναι ὅλως σχετικῆς καὶ ὑποκειμενικῆς φύσεως, τότε κάθε εἶδος ἀριστοκρατικοῦ πολιτεύματος, διὰ τοῦ ὁποίου οἱ τῷ σώματι καὶ πνεύματι «ἀμείνονες» θὰ ἐπέβαλλον τὰς δῆθεν σοφὰς καὶ τιμίας ἀντιλήψεις των ἐπὶ τῶν λοιπῶν συνανθρώπων των, θὰ ἦτο ὄχι μόνον ἄδικον, ἀλλὰ καὶ

ἔσφαλμένον. Διότι αἱ σοφαὶ αὐταὶ καὶ τίμαι ἀντιλήψεις τῶν ἀρίστων, ἀπὸ ἐπιστημολογικῆς ἀπόψεως δὲν δύνανται νὰ εἶναι ἄλλο τι παρὰ ἀπλαῖ ὑποκειμενικαὶ ἀντιλήψεις αὐτῶν τῶν ἰδίων καὶ διόλου ἀπόλυτοι. Κατὰ συνέπειαν, εἶναι ἔσφαλμένα, ὄχι μόνον ὡς πρὸς τοὺς πολλούς, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον τῶν ἀτομικῶν των συμφερόντων ἐπίσης. Εἰς κοινωνίαν, ὅμως, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ βία διὰ νόμου ἀποκλείεται, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ὑπάρχει καμμία ἀντικειμενικὴ ὠφελιμότης, ἀλλὰ πλῆθος ὑποκειμενικῶν καὶ σχετικῶν ὠφελιμοτήτων, δὲν θὰ ἦτο καθόλου δίκαιον οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ ἀριστοὶ καὶ δῆθεν σοφοὶ νὰ ἐπέβαλλον τὰς ὑποκειμενικὰς αὐτῶν ἀντιλήψεις περὶ ὠφελιμότητος ἐφ' ὅλων τῶν λοιπῶν συγκοινωνῶν των.

Θὰ ἠδύνατό τις ὅμως ν' ἀντιτείνῃ, ὅτι ὁ ὑπερβολικῶς τίμιος καὶ σοφὸς ἄνθρωπος, δηλαδὴ ὁ τέλειος ἄνθρωπος, μὲ τὴν «σπινόζιον» φιλοσοφικὴν σημασίαν τῆς λέξεως «τέλειος» (εἷς καὶ μόνον, διότι περισσότεροι σπανίως συναντῶνται ταῦτοχρόνως εἰς ἓνα λαόν), τοῦ ὁποίου ὁ κύριος σκοπὸς εἶναι τὸ καλὸν τοῦ συνόλου τῆς πατρίδος του, θὰ ἠδύνατο ὡς δικτάτωρ νὰ προξενήσῃ μεγαλύτερα καλὰ εἰς τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὴν πλεον καλῶς λειτουργοῦσαν φιλελεύθερον δημοκρατίαν. Δυστυχῶς, ὅμως, εἰς τὸ βασίλειον τῆς σχετικῆς καὶ ὑποκειμενικῆς ἀληθείας καὶ ὠφελιμότητος ἡ πλεον τελεία καλὴ θέλησις καὶ σοφία δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ προξενήσουν τίποτε τὸ πραγματικῶς καλὸν δι' ὅλα τὰ μέλη τῆς κοινωνίας. Διότι, πῶς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γνωρίζῃ κανεὶς ἐκ τῶν προτέρων ὅλας τὰς ὑποκειμενικὰς ἀντιλήψεις περὶ ὠφελιμότητος τῶν ὑπηκόων του; Μήπως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπολύτου ἀληθείας καὶ ὠφελιμότητος; Ἀλλὰ τότε θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀποδείξῃ ὅτι κατέχει τῷ ὄντι αὐτὸς τὴν τελείαν καὶ ἀπόλυτον γνῶσιν. Ταῦτοχρόνως δὲ θὰ ἔπρεπε

νά αντικαταστήσῃ τὴν σχετικὴν ὠφελιμότητα κάθε συναλλαγματικῆς πράξεως μὲ τὴν ἐξίσωσιν τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιῶν. Ἡ μήπως νομίζει κανεὶς, ὅτι δύναται διὰ τῆς βίας νὰ κάμῃ τοὺς συνανθρώπους του εὐτυχεῖς; Δυστυχῶς, οἱ ἄνθρωποι ὄχι μόνον δὲν γίνονται ποτὲ διὰ τῆς βίας εὐτυχεῖς—καθ' ὅσον ἡ εὐτυχία τῶν ἀνθρώπων δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ καμμίαν ἀντικειμενικὴν τοιαύτην—ἀλλὰ, τοῦναντίον, πάντοτε προσεπάθησαν ὅπως διὰ τῆς βίας παραμερίσωσιν ὅσους εἶχον ὡς σκοπὸν τὴν διὰ τῆς βίας εὐδαιμονοποίησίν των.

Κάθε λοιπὸν δικτατορικὸν ἢ ἀριστοκρατικὸν πολιτευμα ἀπὸ ἐπιστημολογικῆς ἀπόψεως εἶναι μόνον ἐκβιασμός. Ἐὰν δὲ καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουν ἀρκετοὶ ἀγελαῖοι καὶ δουλοπρεπεῖς λαοί, οἵτινες ἀνέχονται αὐτά, τοῦτο ἐξηγεῖται ὄχι τόσο ἀπὸ τὴν δουλοπρέπειάν των καὶ τὰς ἀγελαίας των ἕξεις, ὅσον ἀπὸ τὰς ἐκβιαστικὰς των προθέσεις ἐναντίον τῶν ἄλλα φρονούντων ὁμοφύλων των, ἰδίως δὲ τῶν ἀλλοφύλων συνανθρώπων των, οἱ ὅποιοι ἔχουν καὶ αὐτοὶ ἐπίσης ὡς ἔμβλημα τὴν βίαν(1).

(1) Τὸ περίεργον εἶναι, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας μετεχειρίζοντο τὴν ἐκφρασὴν «στρατηγὸς αὐτοκράτωρ» μὲ τὴν σημασίαν τῆς λατινικῆς λέξεως «δικτάτωρ», καθ' ὅσον δι' αὐτοὺς ἡ δικτατορία ἦτο εἶδος ἀναγκαίας τυραννίας πρὸς καλλιτέραν ἀντιμετώπισιν τῶν ἐσωτερικῶν καὶ ἰδίως τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, ἐν ἄλλαις λέξεσι, πρὸς καλλιτέραν διεξαγωγὴν τῶν πολέμων. Σήμερον δ' ἐπίσης ὁ σκοπὸς ὅλων τῶν δικτατοριῶν δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ἄλλος. Ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν Ῥητορικὴν του (Κεφ. 20) μᾶς ἀναφέρει ὡς «ἐπινοημένον παράδειγμα» τὸν ἐξῆς περὶ Φαλάριδος μῦθον τοῦ Στησιχόρου: «Στησίχορος μὲν γὰρ ἐλομένων στρατηγὸν αὐτοκράτορα (=δικτάτορα) τῶν Ἱμεραίων Φάληριν καὶ μελλόντων φυλακὴν διδόναι τοῦ σώματος, τᾶλλα διαλεχθεῖς εἶπεν αὐτοῖς λόγον (=μῦθον) ὡς ἵππος κατεῖχε λειμῶνα μόνος, ἐλθόντος δ' ἐλάφου ἠρώτα τὸν ἄνθρωπον εἰ δύ-

Εἶναι ἀληθές, ὅτι μέγα μέρος, εἴαν ὄχι ἢ πλειοψηφία ἐκάστου ἐξ αὐτῶν τῶν λαῶν, οἵτινες ἠσπάσθησαν τὸ ἀντιδραστικὸν τοῦτο καὶ κτηνῶδες πολιτειακὸν σύστημα τῆς δικτατορίας, πιστεύουν ὅτι οἱ δῆθεν σοφοὶ καὶ τίμιοι δικτάτορες των θὰ καθίστων αὐτοὺς διὰ τῆς βίας εὐτυχεῖς. Ἀλλὰ τὸ «διὰ τῆς βίας» ἔχει ἄλλην σημασίαν ἐδῶ ἀπὸ τῆν διὰ τῆς βίας εὐδαιμονοποίησιν τῶν πολιτῶν τοῦ Πλάτωνος. Διότι ὁ Πλάτων παρ' ὅλην τὴν αὐτάρκη ἀπομόνωσιν ἀμφοτέρων τῶν πολιτειῶν του ἀποπάσης ξένης καὶ παρ' ὅλας τὰς «κατ' ἔθνη» ἱεραρχικὰς ἀπομονώσεις τῶν μελῶν εἰς ἀμφοτέρας ἐπίσης τὰς πολιτείας του πρὸς καλλιτέραν πραγματοποιήσιν τοῦ καθ' αὐτὸ σκοποῦ κάθε κοινωνίας, πάλιν δὲν κηρύσσεται οὔτε ὑπὲρ τῆς διὰ τῆς βίας τοῦ πολέμου ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἄλλων πολιτειῶν, οὔτε ὑπὲρ τῆς διὰ τῆς πάλης τῶν τάξεων ἐκμεταλλεύσεως τῶν εὐπόρων ὑπὸ τῶν ἀπόρων, ἢ τῶν ἀπόρων ὑπὸ τῶν εὐπόρων. Ἐνῶ, τοῦναντίον, αἱ σημεριναὶ à la mode δικτατορίαι, ἢ διὰ τῆς βίας τῆς πάλης τῶν τάξεων ἐκμεταλλεύονται τοὺς εὐπόρους (ὅπως π. χ. ἡ Ρωσσία), ἢ διὰ τῆς βίας τοῦ πολέμου προσπαθοῦν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τοὺς ἄλλους λαούς (1).

ναὶτ' ἄν μετ' αὐτοῦ κολάσαι τὸν ἔλαφον, ὁ δ' ἔφησεν, εἴαν λάβῃ χαλινὸν καὶ αὐτὸς ἀναβῆ ἔπ' αὐτὸν ἔχων ἀκόντια· συνομολογήσαντος δὲ καὶ ἀναβάντος, ἀντὶ τοῦ τιμωρῆσασθαι αὐτὸς ἐδούλευσεν ἤδη τῷ ἀνθρώπῳ. Ὅυτω δὲ καὶ ὑμεῖς' ἔφη ὁρᾶτε μὴ βουλόμενοι τοὺς πολεμίους τιμωρῆσασθαι ταῦτό πάθητε τῷ ἵππῳ· τὸν μὲν γὰρ χαλινὸν ἔχετε ἤδη, ἐλόμενοι στρατηγὸν αὐτοκράτορα· εἴαν δὲ φυλακὴν δῶτε καὶ ἀναβῆναι ἐάσητε, δουλεύετε ἤδη Φαλαριδι». Ἴδου λοιπὸν ποῦ ἀκριβῶς ὁδηγεῖ ἡ βία τὸν «ἄλογον» ἀνθρώπον. Κάθε περαιτέρω παρατήρησις εἶναι περιττή.

(1) Διότι αἱ δῆθεν ἀντικομμουνιστικαὶ δικτατορίαι τῆς σημερινῆς Εὐρώπης δὲν ἔχουν ὡς κύριον σκοπὸν τόσο τὴν κατα-

Ἐπάρχουν ὁμως θεωρητικοὶ τινες ὑπερασπισταὶ τῶν δικτατορικῶν καὶ ἀριστοκρατικῶν πολιτευμάτων, οἵτινες, φαίνεται, εἶναι περισσότερο μετριόφρονες. Αἱ σημεριναὶ κοινωνίαι, μᾶς λέγουν, ἔχουν ἀνάγκην κάποιας ἐπιστημονικῆς διοργανώσεως ὅλων τῶν παραγωγικῶν καὶ πνευματικῶν τῶν δυνάμεων. Διὰ τῆς ὀχλοκρατίας καὶ τῆς δημαγωγίας τῶν σημερινῶν δημοκρατικῶν πολιτευμάτων ἡ ἐλευθερία μεταβάλλεται εἰς ἀναρχίαν καὶ ὅλαι αἱ πνευματικαὶ καὶ παραγωγικαὶ δυνάμεις ἐγὸς λαοῦ καταπίπτουσιν εἰς μίαν χεῶδη καὶ ἀσυνάρτητον κατάστασιν. Διὰ τῆς ἐπιστημονικῆς διοργανώσεως αὐτῶν ἐκ μέρους τῶν εἰδικῶν καὶ τιμίων ἀνθρώπων θὰ ἀπέδιδον αὐταὶ μεγαλύτερα ἀγαθὰ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Τὶ ἀκριβῶς ὁμως οὔτοι ἐννοοῦν μὲ τὴν λέξιν «διοργάνωσιν» ἡμεῖς, τοῦλάχιστον, δὲν κατωρθώσαμεν νὰ ἐννοήσωμεν εἰσέτι (1).

Καθ' ἡμᾶς, ἡ «διοργάνωσις» δὲν δύναται νὰ ἔχη ἄλλην σημασίαν ἀπὸ τὴν «μηχανοποίησιν». Ὅπωςδὴποτε, καὶ αὐτὴ ἡ διοργάνωσις προϋποθέτει τελείαν γνῶσιν αὐτῶν, τὴν διοργάνωσιν τῶν ὁποίων ἐπιδιώκει τις. Τὸ ζήτημα, λοιπόν, εἶναι κατὰ πόσον δύναται τις ἐκ τῶν προτέρων νὰ γνωρίζῃ ὅλας τὰς σχετικὰς καὶ ὑποκειμενικὰς ἀντιλήψεις περὶ ὠφελιμότητος τῶν διαφόρων ἀνθρώπων,

---

πολέμησιν τοῦ κομμουνισμοῦ ὡς κομμουνισμοῦ, δηλαδή ὡς ἐνὸς ἀντιοικονομικοῦ συστήματος, ἀλλ' ὡς οἰκονομικοπολιτικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον, ὡς γνωστόν, ἐξασθενεῖ τὰς ἐθνικιστικὰς δυνάμεις ἐνὸς λαοῦ δι' ἓνα ἐθνικιστικὸν ἢ μᾶλλον ἀρπακτικὸν πόλεμον ἐναντίον ἄλλων λαῶν. Ἄλλωστε, αἱ δικτατορίαι τῶν δύο μεγάλων καὶ κατ' ἐξοχὴν ἀρπακτικῶν δυνάμεων τῆς Εὐρώπης φαίνεται ὅτι πιστοποιοῦν τ' ἀνωτέρω.

(1) Ἴδε «Κριτικὴν τοῦ Σοσιαλισμοῦ» Σελ., 148—170.

οὕτω δὲ νὰ διοργανώσῃ αὐτάς. Ἡ διοργάνωσις αὕτη προϋποθέτει ἕξ ἴσου τὴν ὑπαρξίν ἀπολύτου καὶ ἀντικειμενικῆς ἀληθείας καί, κατὰ συνέπειαν, τὴν ἀντικατάστασιν τῆς ὑποκειμενικῆς ὠφελιμότητος, ἣτις διέπει κάθε συναλλαγματικὴν πράξιν, μὲ μίαν ἀπόλυτον καὶ ἀντικειμενικὴν ὠφελιμότητα, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐφαρμόσῃ τὸν ἀριστοτέλειον ἐξισωτικὸν κανόνα τῶν συναλλαγῶν.

Εἶναι ἀληθές, ὅτι εἰς τὴν φύσιν κάθε ὀργανισμοῦ διοργανοῦται χωρὶς ἀπολύτως καμμίαν γνῶσιν τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον διοργανοῦται. Καὶ φαίνεται ὅτι ἐπιτυχάνη τοῦτο ἀκριβῶς ἐπειδὴ δὲν ἔχει οὐδεμίαν ἀπολύτως γνῶσιν τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον κατορθώνει αὐτό. Οἱ κλασσικοὶ οἰκονομολόγοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐνεπνεύσθησαν ὁ Δαρβῖνος καὶ ὁ Γουόλας, ἐγνώριζον καλῶς, ὅτι κάθε διοργανωτικὴ ἐπέμβασις εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἐμποροκρατῶν, ἦτο ἀφύσικος, διότι κάθε ζῶν ὀργανισμὸς τῆς φύσεως δὲν δύναται νὰ διοργανωθῇ ἀμέσῳ καὶ τελείῳ τῷ τρόπῳ δι' ἐνσυνειδήτων ἐπεμβάσεων, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀπείρων καὶ ποικιλοτρόπων προσαρμογῶν αὐτοῦ πρὸς τὸ περιβάλλον ὅπου ζῇ.

Δι' ἡμᾶς, κάθε εἶδος διοργανωτικῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὴν οἰκονομικὴν δραστηριότητα τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὄχι μόνον ἀφύσικος, ἀλλ' ἐπὶ πλέον καὶ ἐντελῶς ἀδύνατος, ἀπὸ ἐπιστημολογικῆς ἀπόψεως, καθ' ὅσον οὐδεὶς εἶναι εἰς θέσιν ὅπως ἐκ τῶν προτέρων γνωρίζῃ τὰς ἀπείρους ὑποκειμενικὰς ἐκτιμήσεις τῶν συνανθρώπων του, ἐπὶ τῶν ὁποίων βασιίζεται ὁλόκληρος ἡ οἰκονομικὴ ἐπικοινωνία ἀναμεταξύ των καὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας προκύπτει μία ἕξ ἴσου σχετικὴ καὶ πλήρης ἐλλείψεων καὶ ἁμαρτημάτων οἰκονομικὴ ἁρμονία εἰς τὰς σχέσεις των, ἡ ὁποία

δμως εἶναι ὀλιγώτερον ἐσφαλμένη καὶ ἁμαρτωλὸς διὰ τοὺς μὴ κατέχοντας καμμίαν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν, ἀπὸ τὴν καλλίστην τῶν καλλίστων διοργανώσεων τῶν πλέον σοφῶν καὶ τιμίων ὑπερανθρώπων.

Ἐγγοεῖται, λοιπόν, ὅτι ἡ δημοκρατία δὲν δύναται νὰ εἶναι τίποτε τὸ τέλειον, ὅπως τίποτε τὸ τέλειον δὲν εἶναι δυνατόν ποτὲ νὰ ὑπάρξῃ διὰ τὸν ἀτελῆ ἄνθρωπον. Ἡ ὑπόθεσις, ἄλλωστε, τῆς δημοκρατικῆς πολιτείας εἶναι ἡ ἐλευθερία. Ἡ ἐλευθερία δὲ εἶναι στενωῶς συνυφασμένη—ἂν καὶ εἰς πολὺ μικρότερον βαθμὸν ἀπὸ κάθε ἄλλο πολίτευμα—μὲ κάθε κακὸν εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον.

«Κυττάξατε πέριξ

Εἰς τὴν θεσπεσίαν τοῦ φύσιν! Ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας

Εἶναι στηριγμένη—καὶ πόσον πλουσία εἶναι

Διὰ τῆς ἐλευθερίας!

Αὐτὸς—τῆς ἐλευθερίας

Τὴν θαυμασίαν ἐμφάνισιν ἵνα μὴ διαταράξῃ—

Προτιμᾶ ν' ἀφίγη τοῦ κακοῦ τὸ φρικτὸν πλῆθος

Εἰς τὸ σύμπαν τοῦ νὰ μαίνεται—

(Σύλλεο)

Μάλιστα δέ, ἡ δημοκρατικὴ πλειοψηφία δι' ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ψήφων ἐμπεριέχει κάτι τὸ ἐκβιαστικὸν διὰ τὴν μειοψηφίαν. Δυστυχῶς, δμως, ἀπὸ τὸ μέσον τοῦτο τῆς διὰ πλειοψηφίας λήψεως ὠρισμένων ἀποφάσεων δὲν ὑπάρχει ἄλλο ὀλιγώτερον κακὸν καὶ ἐκβιαστικόν, ἔκτὸς ἀπὸ τὸν ἠθικοφιλοσοφικὸν κανόνα, τὸν ὁποῖον πᾶς τις, ὅστις τυγχάνει ν' ἀνήκῃ εἰς τὴν πλειοψηφοῦσαν μερίδα, θὰ ἔπρεπε νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν του, ὅτι δηλ. δὲν ἐπιβάλλει οὐδεμίαν ἀντικειμενικὴν καὶ ἀπόλυτον ἀλήθειαν ἐπὶ τῶν μειοψηφούντων συγκοινωνῶν του, ἀλλ' ἀπλῶς ἐν ἄθροισμα ἀπὸ ὑποκειμενικάς

καὶ ὅλως σχετικὰς ἀντιλήψεις, ὅτι δὲ εἰς ἄλλας περιπτώσεις, καθ' ἃς αἱ ὑποκειμενικαὶ τοῦ ἀντιλήψεις θὰ ἦσαν μὲ τὸν μειοψηφίαν, θὰ ἐπεβάλλοντο ἐπίσης ἐπ' αὐτοῦ αἱ ὑποκειμενικαὶ ἀντιλήψεις τῆς πλειοψηφίας. Μερικοὶ μάλιστα λαοί, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὁ ἀγγλικὸς—ὁ ὁποῖος διὰ τῶν διασῆμων φιλοσόφων τοῦ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὅστις ἐδίδαξεν εἰς ὅλην τὴν λοιπὴν πεπολιτισμένην ἀνθρωπότητα τὴν καθ' αὐτὸ σημασίαν τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀνεξιθρησκείας καὶ τῆς ὑποκειμενικότητος κάθε ἀνθρωπίνης γνώσεως—καὶ ὁ ἔλβετικὸς, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τρία διάφορα ἔθνη κατώρθωσε νὰ σχηματίσῃ μίαν φιλελεύθερον καὶ φιλειρηνικὴν δημοκρατίαν, γνωρίζοντες καλῶς τὸν ἀνωτέρω κανόνα, κατορθώνουν διὰ τῶν διαφορῶν φιλειρηνικῶν συμβιβασμῶν ν' ἀφαιρῶσι κάθε ἐκβιαστικὴν μορφήν ἐν τῇ πραγματοποιήσει τῶν ἐκάστοτε πλειοψηφικῶν τῶν θελήσεων.

Ἡ κοινωνία, λοιπόν, δὲν ἔχει καμμίαν ἀπολύτως ἀνάγκην τῆς ἀπολύτου καὶ ἀντικειμενικῆς ἀληθείας, καὶ δὴ ὄχι μόνον ἐπειδὴ δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ οὐδεμία ἀπόλυτος ἀλήθεια, ἀλλ' ἐπειδὴ, ἐπὶ πλεόν, βασίζεται αὕτη ἐπὶ τῶν ὑποκειμενικῶν ἀντιλήψεων περὶ ὠφελιμότητος τῶν μελῶν αὐτῆς, καὶ ἐπειδὴ κάθε κοινωνία δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλο τι ἀπὸ ἓν σύνολον ἐξ ἀνταλλασσόντων τὰ διάφορα ὕλικὰ καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ ἀνθρώπων.

Τὸ ζήτημα, λοιπόν, εἶναι τίνι τρόπῳ θὰ ἔπρεπε νὰ λαμβάνωνται γενικαὶ ἀποφάσεις ὑπὸ τοῦ συνόλου τῆς κοινωνίας, ἵνα αὗται ἔχωσι τὴν μεγαλυτέραν, εἰ δυνατόν, ἀπήχησιν μεταξὺ τῶν μελῶν αὐτῆς. Ἐν ἄλλαις λέξεσι, τίνι τρόπῳ θὰ ἦτο δυνατὸς ὁ σχηματισμὸς μιᾶς γενικῆς θελήσεως τοῦ συνόλου τῆς κοινωνίας, ἣ ὁποία συνολικὴ θέλησις θὰ ἐμπεριεῖχε τὸν μικρότερον, εἰ δυνα-

τόν, ἐκβιασμὸν διὰ τὰς ἀτομικὰς θελήσεις τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας.

Αὐτό, ἄλλωστε, ἦτο καὶ τὸ κύριον θέμα τοῦ διασήμου «Κοινωνικοῦ Συμβολαίου» τοῦ Ῥουσσώ. «Πρέπει νὰ εὐρη τις, λέγει ὁ πολυθρύλητος φιλόσοφος τῆς Γενεύης, τύπον συνεταιρισμοῦ, ὅστις θὰ ἠδύνατο νὰ ὑπερασπίσῃ καὶ προστατεύσῃ δι' ὅλης τῆς κοινῆς ἰσχύος τὸ πρόσωπον καὶ τὴν περιουσίαν ἐκάστου συνεταιίρου, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἕκαστος ἐν τῇ ἐνώσει του μὲ ὄλους, δὲν ὑπακούει ἐν τούτοις εἰ μὴ εἰς ἑαυτόν, οὕτω δὲ παραμένει τόσον ἐλεύθερος, ὅσον καὶ πρότερον. Αὐτὸ εἶναι τὸ βασικὸν πρόβλημα, τοῦ ὁποίου τὴν λύσιν δίδει τὸ κοινωνικὸν συμβόλαιον». Ἐννοεῖται, διὰ τὸν δογματικὸν Ῥουσσώ, ὁ ἄνθρωπος εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατέχῃ τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν, κατὰ συνέπειαν δὲ καὶ τὴν ἀπόλυτον ἐλευθερίαν. Τὸ γεγονός, ὅτι ὁ ἄνθρωπος στερεῖται ὄχι μόνον τῆς ἀπολύτου ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας, ὁ νευρασθενικὸς Ἑλβετὸς φιλόσοφος δὲν κατώρθωσε νὰ τὸ μάθῃ ἀπὸ τὸν φίλον του Δ. Χιούμ.

Ἐὰν ὁμως, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ἡ κοινωνία εἶναι εἶδος, οὕτως εἰπεῖν, πνευματικῆς καὶ ὑλικῆς συναλλαγματικῆς ἐπικοινωνίας, καὶ ἐὰν βασιίζεται αὕτη ἐπὶ τῶν σχετικῶν καὶ ὑποκειμενικῶν ἀντιλήψεων περὶ ὠφελιμότητος τῶν μελῶν αὐτῆς, τότε ὄχι μόνον ἡ ἀπόλυτος ἐλευθερία ἐκάστου τῶν μελῶν της εἶναι ἀνύπαρκτος, ἀλλὰ καὶ ἡ σχετικὴ ἐλευθερία ἐκάστου αὐτῶν θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτὰς ταύτας τὰς σχετικὰς καὶ ὑποκειμενικὰς ἀντιλήψεις περὶ ὠφελιμότητος τῶν συγκοινωνῶν του. Ἐὰν, λοιπόν, ἡ σχετικὴ ἐλευθερία ἐκάστου τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνικῆς συμβιώσεως πρέπει νὰ ἐξαρτᾶται μόνον ἀπ' αὐτὰς τὰς σχετικὰς καὶ ὑποκειμενικὰς ἀντιλήψεις περὶ ὠφελιμότητος, τότε τὸ ἐν λόγῳ ζήτημα καθοριζόμενον ἔτι περισσό-

τερον ὡς καθαρῶς οἰκονομικὸν ζήτημα, δύναται νὰ διατυπωθῆ οὕτω : Ποῖος εἶναι ὁ μηχανισμὸς τοῦ σχηματισμοῦ τῶν «ἀγοραίων τιμῶν» ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διαφόρων ὑποκειμενικῶν ἀντιλήψεων περὶ ὠφελιμότητος; Ἐν ἄλλαις λέξεσι, πῶς σχηματίζονται αἱ διάφοροι ἐκούσαι ἐκτιμήσεις τῶν μελῶν μιᾶς συναλλαγματικῆς ἐπικοινωνίας ;

Ὡς γνωστόν, ὁ καθορισμὸς τῆς ἀγοραίας τιμῆς ἐνὸς ἀντικειμένου δὲν πραγματοποιεῖται ἀμέσως, ἀλλὰ, τοῦναντίον, κατόπιν τῶν ἀπαραιτήτων διαπραγματεύσεων μεταξὺ τῶν συναλλασσομένων. Μία ἀνάπαυλα διὰ τὸν σχηματισμὸν τῆς τιμῆς εἶναι δυνατὴ μόνον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἐπιπέδου, ὅπου ἑκατέρωθεν ἰσοπληθεῖς ἐπιθυμηταὶ (δηλαδή, ἀγορασταὶ καὶ πωληταὶ) εἶναι πρόθυμοι πρὸς συναλλαγματικὰς πράξεις· δηλαδή, ὅπου ἰσοδύναμος ἀριθμὸς τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου προσφέρεται καὶ ζητεῖται. Ὁ συναγωνισμὸς ὁδηγεῖ εἰς μίαν ἐπιλογὴν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν, ὅπου ἑκατέρωθεν οἱ δυνατώτεροι (δηλαδή, οἱ πλέον εὐσυναγώνιστοι) ἐπιθυμηταὶ ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν· δηλαδή, οἱ ἀγορασταὶ μὲ τὴν μεγαλυτέραν καὶ οἱ πωληταὶ μὲ τὴν μικροτέραν ἐκτίμησιν τοῦ ἀντικειμένου. Διὰ νὰ μὴ διαταραχθῆ ὁμως ἡ ἐπιτευχθεῖσα ἀναλογία ὑπὸ τῶν ἑκατέρωθεν ἀποκλεισμένων ἐπιθυμητῶν, ἡ καθωρισμένη τιμὴ τοῦ ἀντικειμένου θὰ ἔπρεπε νὰ συμφέρη καὶ εἰς αὐτὸ ἀκόμη τὸ ἀδυνατώτερον ζευγὸς ἐπιθυμητῶν, καὶ νὰ μὴ συμφέρη περισσότερο εἰς τὸ δυνατώτερον τῶν ἐκ τῆς συναλλαγῆς ἀποκλεισμένων ζευγῶν. Ἡ τιμὴ, λοιπόν, πρέπει νὰ σταθεροποιηθῆ ἐφ' ἐνὸς ἐπιπέδου, τὸ ὁποῖον ἑκατέρωθεν καθορίζεται ὑπὸ τῶν ὑποκειμενικῶν ἐκτιμήσεων τῶν ἀδυνατωτέρων ἀγοραστῶν καὶ πωλητῶν, οἵτινες κατορθώνουν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν συναλλαγὴν, καὶ τῶν ἀδυνατωτέρων, οἵτινες δὲν κατορθώνουν νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτήν. Αἱ ἀγοραῖαι λοιπὸν τιμαὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ

εἶδος συνισταμένης ἢ συναγομένης γεωμετρικῆς γραμμῆς, ἀποτέλεσμα τῶν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς ἀγορᾶς ἐφαπτομένων ὑποκειμενικῶν ἐκτιμήσεων.

Τὸ γενικόν, λοιπόν, συμπέρασμα εἶναι, ὅτι μόνον οἱ ἀδυνατώτεροι τῶν ἐπιθυμητῶν, οἵτινες λαμβάνουν μέρος εἰς τὴν συναλλαγὴν, προσπορίζονται ὀλίγον τι περισσότερον ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικὴν αὐτῶν ἐκτίμησιν, ἐνῶ, τοῦναντίον, ὅλοι οἱ δυνατώτεροι ἀγορασταὶ καὶ πωληταὶ ἀποκομίζουν ἐν «ἄπονον» κέρδος, τὸ ὁποῖον προκύπτει ἀπὸ τὴν εὐνοϊκὴν δι' αὐτοὺς διάθεσιν τῆς ἀγορᾶς τοῦ ἐλευθέρου συναγωνισμοῦ. Αὐτὸ δὲ τὸ ἄπονον κέρδος δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ εἶδος καταναλωτικῆς ἢ ἐδαφικῆς ἢ ἐπιχειρηματικῆς προσόδου, (Konsumentenrente, Grundrente, Unternehmergewinn). Οὕτω, οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι τὸ ἄπονον τοῦτο κέρδος δὲν ἀντιστοιχεῖ εἰς οὐδεμίαν ἀπολύτως ἀπώλειαν ἐνὸς ἄλλου. Μάλιστα, θὰ ἠδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ αὐτὸ ὡς εἶδος ἰδιαιτέρας «τιμῆς» δι' ἐκεῖνον ἐκ τῶν συναλλασσομένων, ὅστις κατορθώνει νὰ ἱκανοποιήσῃ πληρέστερον τὰς ἐπιθυμίας τῶν συνανθρώπων του.

Ἐάν, λοιπόν, ὁ σχηματισμὸς τῶν ἀγοραίων τιμῶν ἔχῃ οὕτω, καὶ ὁ σχηματισμὸς τῶν διαφορῶν κοινωνικῶν (πνευματικῶν καὶ ὑλικῶν) «τιμῶν» τότε μόνον θὰ ἐπλησίαζε τὴν σχετικὴν δικαιοσύνην καὶ θὰ ἐσέβετο, κατὰ συνέπειαν, καὶ τὴν σχετικὴν ἐλευθερίαν τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, ὅταν οὗτος ἦτο σύμφωνος μ' ἐκεῖνον. Ποίου ὅμως ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐπινοηθέντων καὶ δοκιμασθέντων πολιτευμάτων ὁ μηχανισμὸς πλησιάζει περισσότερον πρὸς τὸν ἀνωτέρω φυσικὸν καὶ σχετικῶς δικαιότερον μηχανισμόν τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀγοραίων τιμῶν; Μήπως ὁ μηχανισμὸς μιᾶς πεφωτισμένης ὀλιγαρχίας; Δυστυχῶς, ὄχι. Καθ' ὅσον μὴ ὑπαρχούσης ἀντικειμενικῆς ἀληθείας καί, κατὰ συνέπειαν, ἀντικειμενικῆς ὠφελιμότη-

τητος, ἢ ἀνωτέρω πεφωτισμένη, πάνσοφος καὶ τιμιωτάτη ὀλιγαρχία θὰ μᾶς ἔδιδεν ὡς ἀποτέλεσμα τὰς ὑποκειμενικὰς αὐτῆς ἀντιλήψεις καί, κατὰ συνέπειαν, θὰ ὠφέλει μόνον τὰ ἴδιά της ἀτομικὰ συμφέροντα.

Δυστυχῶς, ὅμως, (ἂν καὶ θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ταῦτοχρόνως καὶ εὐτυχῶς) ἡ κοινωνία δὲν ἀποτελεῖται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τοὺς ὀλίγους μόνον τούτους ἀριστοκρατάς τοῦ πνεύματος, τοῦ σώματος καὶ τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς πολλούς, ἀπὸ τοὺς δημαγωγικῶ καὶ περιφρονητικῶ τῷ τρόπῳ ἀποκαλουμένους προλεταρίους. Θὰ ἔπρεπε, λοιπόν, καὶ αὐτοὶ ἐπίσης νὰ εἰσακουσθοῦν. Ἦ μήπως θὰ ἔπρεπε νὰ παραμερισθοῦν διὰ τῆς βίας εἰς τὸ παθητικὸν περιθώριον κάθε κοινωνικῆς ζωῆς, τὴν στιγμὴν καθ' ἣν καὶ αὐτοὶ διὰ τῶν καρπῶν τῆς ἐργασίας των προσφέρουν τόσας καὶ τόσας ὠφελείας εἰς τὸ σύνολον τῆς κοινωνίας ;

Δυστυχῶς, αὐτὸ τὸ κατώρθωσαν εἰς τὸ παρελθὸν οἱ ἀριστοκράται τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ χρήματος καὶ ἐξακολουθοῦν τὸ αὐτὸ ἔτι καὶ σήμερον εἰς πολλοὺς δουλοπρεπεῖς καὶ ἀγελαίους λαούς. Εἰς τὸ μέλλον, ὅμως, τοῦτο θὰ ἦτο ἐντελῶς ἀδύνατον διὰ κάθε λαόν, ὅστις κατώρθωσε νὰ μάθῃ νὰ σέβεται ἑαυτόν.

Ἦ μήπως ἔνεκεν ἐλλείψεως ἀνωτέρας μορφώσεως ἀπὸ τοὺς πολλούς, τοὺς προλεταρίους, θὰ ἔπρεπε νὰ παραμερίσωμεν αὐτούς ; Ἐὰν ἡ ἀνωτέρα μόρφωσις ἦτο τῶ ὄντι εἰς θέσιν νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν καὶ ἡ κοινωνικὴ συμβίωσις τῶν ἀνθρώπων ἐβασίζετο ἐφ' ὠρισμένων ἀντικειμενικῶν ἀντιλήψεων περὶ ὠφελιμότητος, τότε μάλιστα. Ἐὰν ὅμως ἡ ἀνωτέρα μόρφωσις, παρ' ὅλας τὰς θεωρητικὰς τῆς ἀκροβασίας, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὑπερβῇ τὰ ὅρια τῆς πίστεως, τὰ ὅρια δηλαδὴ τῶν ὅλως σχετικῶν καὶ ὑποκειμενικῶν γνώ-

σεων, τότε δὲν βλέπομεν τὸν λόγον δι' ὃν ἡ πίστις τῶν ὀλίγων σοφῶν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχη μεγαλυτέραν ἀξίαν, μεγαλυτέραν τιμὴν ἀπὸ τὴν πίστιν τῶν πολλῶν. «Ὅσον περισσότερο ἐμβαθύνω εἰς τὰς γνώσεις μου, ἔλεγε διάσημος Γάλλος φιλόσοφος τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνος, τόσον περισσότερο ἀρχίζω νὰ διακρίνω ὅτι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ τελευταίου ἐντελῶς ἀγραμμάτου χωρικοῦ ἐλαττοῦται».

«Εἶμαι ἐκ κλίσεως, λέγει ὁ Κάντ, ἐπιστήμων. Αἰσθάνομαι ὅλην τὴν δίψαν πρὸς γνώσιν, ὡς καὶ τὴν ὀρμητικὴν ἀνησυχίαν ὅπως προοδεύσω εἰς αὐτήν. Αἰσθάνομαι τὴν εὐχαρίστησιν κάθε προόδου. Ὑπῆρξεν ὅμως ἐποχὴ καθ' ἣν ἐπίστευον, ὅτι ὅλα αὐτὰ θὰ ἠδύναντο νὰ εἶναι πρὸς τιμὴν τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ δι' αὐτὸ καταφρονοῦσα τὸν ὄχλον, ὅστις δὲν γνωρίζει τίποτε. Ὁ Ρουσσὸς ὅμως μ' ἔφερεν εἰς τὴν ὀρθὴν ὁδὸν (hat mich zurecht gebracht). Ἡ ἀπατηλὴ αὕτη ὑπεροχὴ ἐξαφανίζεται, μαρθάνω νὰ ἐκτιμῶ τοὺς ἀνθρώπους, θὰ εὕρισκον δὲ τὸν ἑαυτόν μου πλέον ἀνωφελῆ ἀπὸ τοὺς κοινούς ἐργάτας, εἰάν δὲν ἐπίστευον ὅτι ἡ θεωρία αὕτη δύνανται νὰ προσδώσῃ ἀξίαν εἰς ὅλας τὰς λοιπὰς, ἀποκαθιστοῦσα οὕτω ἐκ νέου τὰ δίκαια τῆς ἀνθρωπότητος» (1).

Οἱ σοφοὶ ὅμως ἀντιδραστικοὶ τῆς νεωτέρας ἐποχῆς ἔχουν καὶ ἐν ἄλλο πλέον ἀπτὸν καὶ ὀρθὸν ἐπιχείρημα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐπισειοῦν ὡς μορμολύκειον ἐναντίον τῆς φιλελευθέρου δημοκρατικῆς ιδεολογίας.

Ἡ δημοκρατία μᾶς ὀδηγεῖ μοιραίως εἰς τὸν κομμουνισμόν, δηλαδή εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ὀλίγων εὐπό-

(1) Ἰδε : Kant, Fragmente, Σελ. 240, 241.

ρων καὶ ἱκανῶν ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀπόρων καὶ οἰκονομικῶς ἀνικάνων. Οἱ πολλοί, μάλιστα, χάρις εἰς τὴν δημοκρατίαν δὲν ἔχουν ἀνάγκην νὰ μεταχειρισθῶσι τὴν ὤμην βίαν, ἀλλ' ἀπλῶς τὸν διὰ τῶν διαφορῶν δημοτικῶν νόμων ἐκβιασμὸν τῆς μειοψηφίας.

Οἱ σοφοὶ ὅμως οὔτοι ἄνδρες τῆς νεωτέρας ἐποχῆς φαίνεται νὰ λησμονοῦν, ὅτι καὶ οἱ ὀλίγοι ἀριστοκράται μὲ τοὺς διαφοροὺς ἀνηθικούς καὶ ἀδίκους θεσμοὺς τῆς βίας δὲν ὑπῆρξαν ὀλιγώτερον ἄδικοι καὶ ἐκβιασταὶ εἰς τὸ παρελθόν ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς ὑπὸ τῆς σοσιαλιστικῆς ἰδεολογίας παραπλανημένους προλεταρίους. Προσέτι δὲ λησμονοῦν, φαίνεται, ὅτι διὰ τῆς βίας εἶναι ἀδύνατον νὰ καταπνίξῃ τις τελικῶς καὶ ριζικῶς τὴν σοσιαλιστικὴν ἰδεολογίαν καὶ ἰδίως τὴν σοσιαλιστικὴν δημοκρατίαν.

Μίαν ἰδεολογίαν ἢ, μᾶλλον, μίαν θρησκείαν, μίαν ἀκράδαντον πίστιν, ὡς εἶναι σήμερον ἡ σοσιαλιστικὴ ἰδεολογία, εἶναι ἀδύνατον νὰ καταπνίξῃ κανεὶς ριζικῶς διὰ τῆς βίας. Τὰς ἰδεολογίας ἐξαφανίζει κανεὶς ριζικῶς μόνον δι' ἄλλων ἰδεολογιῶν, τὰς θρησκείας καταπολεμεῖ μόνον δι' ἄλλων θρησκειῶν. Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ θρησκεία, ἢ κατ' ἐξοχὴν αὐτὴ ἀνθρωπιστικὴ καὶ ἐκπολιτιστικὴ θρησκεία τῶν λαῶν τῆς ἀρχαιότητος, δὲν ἐξηφανίσθη διὰ τῆς βίας τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνωτέρας ἠθικῆς, διὰ τῆς ἀπεριορίστου ἀγάπης τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.

Τὸ πᾶν, λοιπόν, φαίνεται ὅτι περιστρέφεται περίξ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας, τὸν ὁποῖον οἱ κομμουνισταὶ προσπαθοῦν ν' ἀντικαταστήσουν μὲ τὴν κοινοκτησίαν.

Εἶδομεν ἀνωτέρω, ὅτι τὸ πᾶν εἰς αὐτὸν τὸν ὅλως σχετικὸν καὶ ὑποκειμενικὸν κόσμον εἶναι «ἰδιάζον» δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ὅτι διὰ τὸν λόγον τοῦτον πᾶν μέτρον εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Οἱ

ἄνθρωποι μέχρι σήμερον ἐπίστευον εἰς τὰς ἀπολύτους ἀληθείας καὶ εἰς τὴν ἐφικτότητα τῆς γνώσεως τῆς ἀπολύτου ἀντικειμενικότητος. Ἡ κριτικὴ ὁμως ἐπιστημολογία μᾶς ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ δῆθεν θετικαὶ ἐπιστῆμαι δὲν δύνανται νὰ ὑπερβῶσι τὰ ὑποκειμενικὰ ὅρια τῆς πίστεως, καὶ ὅτι αἱ ἀντικειμενικαὶ καὶ ἀπόλυτοι ἀλήθειαι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἀποκνήματα τῆς ὑπερφιάλου φαντασίας μερικῶν δογματικῶν φιλοσόφων. Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία μέχρι τελευταίως ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν ἀντικειμενικῶν τούτων ἀληθειῶν, καὶ δὴ ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιῶν καὶ τῆς ἀριστοτελείου ἐξισώσεως αὐτῶν μέσῳ τῶν συναλλαγῶν. Σήμερον, ὁμως, εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἐπιστήμην κανεὶς πλέον σῶφρων ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ παραδεχθῆ τὴν ὑπαρξιν τῶν ἀντικειμενικῶν ἀξιῶν καὶ τῆς συναλλαγματικῆς ἐξισώσεως αὐτῶν. Ἡ δὲ κριτικὴ τῶν ἐπιστημολογικῶν βάσεων καὶ ὁρίων τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας μᾶς ἀποδεικνύει, ὅτι οὐδεμίαν ἀσφαλῆς πρόβλεψιν εἶναι ποτε δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἄνθρωποι παράγουν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ ἱκανοποιήσωσι τὰς ἐπιθυμίας των. Ὁ ἄνθρωπος, ὁμως, μὴ δυνάμενος νὰ γνωρίζῃ τίποτε τὸ ἀντικειμενικὸν εἰς τὸν κόσμον εἶναι ὑποχρεωμένος ὅπως ὑποκειμενικῶς τῷ τρόπῳ προϋποθέτη καὶ τὰς σχέσεις τῶν συνανθρώπων του μὲ τὰ διάφορα ἀντικείμενα τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, διὰ τῶν ὁποίων προτίθεται νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἐξ ἴσου προϋποθετικὰς δι' αὐτὸν ἐπιθυμίας των. Ἡ ἰδιοκτησία, λοιπόν, τῶν παραγωγικῶν ἀγαθῶν εἶναι ὄχι μόνον φυσικῶς ἀπαραίτητος εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐπιστημολογικῆς ἀπόψεως φαίνεται ἐξ ἴσου ἐντελῶς ἀπαραίτητος διὰ τὴν εὐημερίαν ὅλων τῶν διὰ μέσου τῶν συναλλαγῶν συνδε-

δεμένων ανθρώπων. Διότι, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι κανεῖς δὲν δύναται νὰ γνωρίζῃ ἐκ τῶν προτέρων θετικῶ καὶ ἀπολύτῳ τῷ τρόπῳ τὰς ἐπιθυμίας τῶν συνανθρώπων του, ἡ κοινοκτησία θὰ ἦτο λίαν ἐπικίνδυνος διὰ τὴν γενικὴν εὐημερίαν ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Καθ' ὅσον ἡ κοινοκτησία προϋποθέτει ὠρισμένον ἐνιαῖον σχέδιον, ὠρισμένην κατεύθυνσιν καὶ διοργάνωσιν τῆς παραγωγῆς, κατὰ συνέπειαν δὲ τὴν ἐκ τῶν προτέρων ἀντικειμενικὴν καὶ ἀπόλυτον γνῶσιν τῶν πρὸς ἱκανοποίησιν μελλοντικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἀναγκῶν τῶν ἀνθρώπων. Εἰς ἓν κοινοκτητικόν, λοιπόν, καθεστῶς ἢ ὅλαι αἱ ἐπιθυμῖαι καὶ ἀνάγκαι τῶν ἀνθρώπων θὰ ἔπρεπε νὰ παραμένουν ἀπολύτως ἀμετάβλητοι, ἢ οἱ διευθύνοντες τὴν παραγωγὴν θὰ ἔπρεπεν ἐκ τῶν προτέρων θετικῶ καὶ ἀπολύτῳ τῷ τρόπῳ νὰ γνωρίζωσι τὰς εὐμεταβλήτους μελλοντικὰς ἐπιθυμίας καὶ ἀνάγκας τῶν συνανθρώπων των. Πρὸ τοῦ διλήματος ὁμῶς τούτου οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν καμμίαν «βλαιοτικήν» εὐκαιρίαν. Διότι, οὔτε αἱ ἐπιθυμῖαι τῶν ἀνθρώπων εἶναι ἀμετάβλητοι, οὔτε καὶ τὰς εὐμεταβλήτους ἐπιθυμίας αὐτῶν εἶναι ποτε δυνατὸν νὰ γνωρίζῃ τις ἐκ τῶν προτέρων. Ἀποτέλεσμα, λοιπόν, θὰ ἦτο ἡ ἠστασιμότης κάθε οἰκονομικῆς προόδου, ἢ ἡ ἐλλιπὴς ἱκανοποίησις τῶν εὐμεταβλήτων ἐπιθυμιῶν των καί, κατὰ συνέπειαν, ἡ γενικὴ δυσπραγία αὐτῶν (1).

(1) Δηλαδή, ἡ τὸ ἰδεῶδες τῆς στατικῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τοῦ Μίλ, τὸ ὁποῖον μόνον διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ἐπιθυμιῶν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ, ἢ τὸ ἰδεῶδες τοῦ Μπολσεβικισμού, δηλαδή ἡ ἐλλιπὴς ἱκανοποίησις τῶν ἐπιθυμιῶν. Ἡμεῖς, ὁμῶς, θὰ ἐλέγομεν μᾶλλον τὸ ἰδεῶδες τοῦ Μπολσεβικισμού, καθ' ὅσον ὡς ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι εἰς τὰς ἐπιθυμίας των, καὶ μόνον διὰ τῆς βίας δύναται κανεῖς προσωρινῶς νὰ περιορίσῃ τὰς προσπαθείας των πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἐπιθυμιῶν των.